

İhmal ettiğimiz bir sosyal ibadet: Emr-i bi'l-ma'ruf

İstanbul'dan okuyucumuz: “Emr-i bi'l-maruf nedir? Bu zamanda nasıl yapılmalı? İşten eve gelince sokağa çıkıp tanıdığıma tanımadığıma emr-i bi'l-maruf yapayım diyorum; ama akşamları çok zaman yorgun düşünüyorum, ayrıca evimle de ilgilenmem gerekiyor. Ve emr-i bi'l-ma'rufa zaman bulamıyorum; buna da çok üzülüyorum.”

Emr-i bi'l-maruf, iyiliği ve hakkı emretmek, yaymak, neşretmek ve tebliğ etmektir. Bir Müslüman olarak üzerimizdeki en büyük sosyal vazîfedir; Allah'ın emri olduğundan buna bir nev'î sosyal ibâdet de diyebiliriz. Kur'ân bütün Müslümanları emr-i bi'l-maruf ve nehy-i an'il-münker ile, yani iyilikleri emretmek ve kötülüklerden alıkoymak ile mükellef kılar. Nitekim Cenâb-ı Hak; “Siz, insanlar için gaybdan (veya Levh-i Mahfuz'dan seçilerek) çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız”¹ buyuruyor.

İsrâil oğulları Hazret-i Mûsâ'nın (as) getirdiği dîne karşı bu vazîfeyi yapmadıklarından; kötülüklerin önü alınamayarak, zulüm ve fuhşiyât ayyûka çıkmış; Allah'ın dîni de kısa sürede inhirafa uğramış, saptırılmıştı. Kur'ân bundan şikâyet eder: “İsrâil oğullarından inkâr edenler Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdi. Bunun sebebi, isyân etmeleri ve (kötülüklerinde) ifrâta sapmaları idi. Onlar işledikleri herhangi bir fenâlıktan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yapmakta oldukları bu hâl ne kötü idi!”²

Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i an'il münker duyarlılığı bir Müslüman toplumu topyekûn ilgilendirir. İyilikleri emir ve kötülüklerden nehy vazîfesi bir toplumda topyekûn ihmal edilirse, toplu felâketlerin, toplu mûsîbetlerin ve toplumsal âfetlerin de kapısı aralanmış olur. Çünkü bu sosyal vazîfenin icrâsı rızâ-i İlâhî'yi mûcip olduğu gibi; ihmâli de gazab-ı İlâhî'nin dâvetçisidir. Bu hususu bir hadis-i şeriften takip edelim:

Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın haram hududunda halkı alıkoymak için duran ile haramın içine düşenin benzeri; gemiye binmek üzere kur’a çeken bir kavmin durumuna benzer. Onların kimi kur’a ile üst tabakaya, kimi de alt tabakaya düştü. Geminin altında bulunanlar, su almak istediklerinde üstlerinde bulunanların yanlarına uğrarlardı. Kendi kendilerine bir gün: ‘Biz kendi bölgemizde bir delik açsak da üzerimizdekilere eza vermesek iyi olacak!’ dediler. Bu durumda eğer üst kattakiler onları kendi hallerine bıraksalar da delik açmalarına ses çıkarmasalar, hepsi birden helâk olurlar. Eğer delik açmak için kullanacakları âleti ellerinden alırlarsa hem kendileri kurtulurlar; hem de onları kurtarmış olurlar.”³

Bu sosyal vazîfenin îfâ şekline gelince; sanırım sorunun en zor ve en çetin yanı burası olsa gerektir. Sosyal bir varlık olan insan, tebliğ etmekle yükümlü olduğu iyilikleri önce kendisi yaşamalı; vazgeçirmekle mükellef tutulduğu kötülüklerden de yine önce kendisi vazgeçmelidir. Çünkü Kur’ân; “yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?”⁴ buyurarak; mü’minlerin önce kendilerinin hakkı ve doğruyu yaşamalarını ister. Hattâ, “Yapmadığınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazaba sebeptir”⁵ buyurur ve Allah’ın vahyine muhatap olanların önce kendilerine çeki düzen vermelerini şiddetle ister.

Müslüman’ın hakkı ve doğruyu yaşayıp kötülüklerden uzak durması, bir bakıma fitrî olarak “emr-i bi’l-maruf ve nehy-i an’il-münker” vazifesinin de icrâsı demektir. Çünkü burada örnek olma vardır ki, davranışlarımızın, ihlâsımız ölçüsünde, başkalarının hayatına ve rûhuna te’siri ancak bu şekilde mümkündür. Fitrî oluşu ve açık teklif içermeyişi açısından aksü’l-amel yapmadığını da düşünecek olursak; emr-i bi’l-marufun en te’sirli yolu, önce bizzat yaşamak olarak göze çarpmaktadır. Bedüzzaman Hazretlerinin (ra), İslâm ahlâkının ve iman hakikatlerinin kemâlâtını fiillerimizle izhar etmemiz halinde sâir dinlerin tâbilerinin cemaatlerle İslâmiyet’e girecekleri tarzındaki sözlerini de⁶ dikkatle incelediğimizde; bizim fiillerimizin “emr-i bi’l-maruf” mânâsını da ihtivâ ettiği daha iyi anlaşılmış olur.

Emr-i bi’l-maruf ve nehy-i an’il-münker bazen el ile, bazen de dil ile yapılabilmektedir. İslâmiyet’e lâayk doğruluğu fiillerimizle bizzat izhar etmek, el ile yapılan emr-i bi’l-marufa en iyi örnek teşkil eder.

Dil ile yapılan emr-i bi’l-maruf hususunda ise çok dikkat etmeli; sözü muhatabın damarına dokunduracak ve aksü’l-amel yapacak şekilde söylemekten şiddetle kaçınmalıdır. Çünkü sert veya onur kırıcı sözlerimizle muhatabımızın, tebliğ ettiğimiz doğrulara tavır ve cephe almasına sebep olursak, emr-i bi’l-maruf yapmış olmayız. Cenâb-ı Hakkın, Hazret-i Mûsâ’ya (as), “Fir’avun’a gidin; doğrusu o azmıştır! O’na yumuşak söz söyleyin!”⁷ buyurması oldukça mânidardır. Atalarımızın,

“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” sözünü, bilhassa emr-i bi’l-maruf gibi önemli bir farîzada muhakkak hatırlamalıyız!

Emr-i bi’l-maruf ve nehy-i an’il-münker yapmak için sokağa çıkmak ve muhatap aramak, fitrî ve makbul bir davranış değildir. Bunun yerine normal, günlük beşerî ve sosyal ilişkilerimizi değerlendirmemiz, bu emrin ve nehyin ifâsı açısından yeterlidir. Her Müslüman aynı duyarlılığı gösterdiğinde toplumda ıslâh edilmemiş kişi ve kurum kalmaz.

Dipnotlar:

1- Âl-i İmrân Sûresi, 3/110,

2- Mâide Sûresi, 5/78-79

3- Buhârî, 7/1107,

4- Saff Sûresi, 61/2

5- Saff Sûresi, 61/3,

6- Hutbe-i Şâmiye, s.20

7- Tâ-Hâ Sûresi,20/44